

מבשרי הציונות

הרב אלקלעי, הרב קלישר, משה הס

דודי זינגר

לתנועה הציונית כתנועה לאומית מודרנית קדמו מבשרי הציונות.

מבשרי הציונות הושפעו מהתפתחותם של הרעיונות הלאומיים באירופה. הם דגלו בשיבת העם היהודי למולדתו, כי רק בארץ ישראל יוכל העם היהודי לשוב לעבודות יצרניות ולעסוק בחקלאות.

הם זכו לכינוי "מבשרים" מפני שקדמו לה "וישירו" על בואה, הם היו ההוגים הראשונים של הרעיון הציוני כרעיון מודרני וקראו להוציאו לפועל אך לא הצליחו בעצמם להגיע להישגים מעשים.

הרב יהודה אלקלעי (1798-1878):

מקום: נולד בעיר סרייבו שעל גבול הונגריה-סרביה.

רקע: רב, דרשן, מקובל.

ספרים וחיבורים שכתב: בשנת 1845 פרסם הרב אלקלעי את הספר "מנחת יהודה, ובו תיאר את ההכנות שיש לעשות לקראת הגאולה

אינדאולוגיה: קרא לישוב ארץ ישראל.

הרב אלקלעי טבע לראשונה את המושג **גאולה טבעית** - תפיסה אמונית דתית שהגאולה תבוא בהדרגה, בעקבות מעשיהם של בני האדם, וזאת בניגוד לאמונה שהגאולה תהיה גאולה נסית, כלומר, גאולה שתבוא משמים ברצון האל.

לפי הרב אלקלעי, הגאולה לא תהיה אירוע חד-פעמי אלא תהליך הדרגתי של ייסוד יישובים חקלאיים בארץ ישראל, ואלה יקרבו את הגאולה. לדעתו, תפיסה זאת איננה סותרת את התביעה מעם ישראל לחזור בתשובה במטרה לקרב את בוא הגאולה

תוכניות מעשיות: תכנן לקבל רישיון התיישבות בא"י מהסולטן העות'מאני, בתמיכת המעצמות האירופאיות וכינוס אסיפת זקנים (מנהיגי קהילות היהודיות בעולם), בספרו "עולה לה" כתב תוכנית מפורטת להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

פעולות: הפצת הרעיון הציוני ברחבי אירופה, ניסה להקים ארגון שבאמצעותו יאספו כספים להתיישבות בארץ ישראל,

ב-1874 התיישב הרב אלקלעי בארץ ישראל, בתחילה ביפו ולאחר מכן בירושלים, הוא נקבר בהר הזיתים.

זרם מייצג: ציונות מעשית.

"...ועתה מה עלינו לעשות? אם כן, חס ושלום אבדה תקוותנו חלילה וחס, אלא פירוש הדבר הוא שיבת ישראל לארצם, וזה אמר הקב"ה: שובו אלי ואשובה אליכם, וכשיתאמצו ישראל לעלות ירושלימה, גם אם הם בצרה, ונראה שנכספה נפשנו לחסות בצל שכינתו, מיד הקב"ה, מתעוררים רחמיו, ויגלה גאולתו במהרה בימינו אמן, ...". מתוך: דרכי נועם, 1839, עמ' 21.

הרב צבי הירש קלישר (1795-1874)

מקום: נולד בפרוסיה פולין .

רקע: רב ודיין

ספרים וחיבורים שכתב: בספר "דרישת ציון" שראה אור ב-1862 קרא לעלייה לארץ ישראל, ולחידוש עבודת הקורבנות.

אידיאולוגיה: קריאה לעליה לא"י להקמת מושבות חקלאיות בה וחידוש עבודת הקורבנות, ובדומה לרב קלשיר האמין בגאולה טבעית והדרגתית

תוכניות מעשיות: הקמת חברה לרכישת אדמות לעיבוד ותמיכה בחקלאים בניסיון לרתום יהודים עשירים ובעלי השפעה ומעמד פוליטי באירופה כמו כרמייה, מונטפיורי .

פעולות: ניהל חלופת מכתבים עם משה מונטפיורי ואדולף כרמיה בבקשה שיתמכו כלכלית ופוליטית בשיבת יהודים לארצם . הקים ועמד בראש חברה ליישוב ארץ ישראל יחד עם הרב אליהו גוטמאכר

זרם מייצג: ציונות דתית מדינית.

"ראשית הגאולה תהיה על ידי סיבה טבעית מבני אדם ועל ידי רצון המלכויות לקבץ מעט מני פזורי ישראל לאדמת קודש כמו שכתב הרד"ק... וזה לשונו: כי לה' לבדו התשועה, והוא יסובבנה על יד בני אדם, כמו שסיבב גלות בבל על ידי כורש, וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל על ידי מלכי הגויים, שיעורר את רוחם לשלחם". (אגרת אל רוטשילד, 1836)

משה הס (1812-1875)

מקום : בון גרמניה.

רקע : קיבל חינוך מסורתי דתי בילדותו, אך הפך לחילוני סוציאליסט, בהיותו בן 50, בהשראת המאבקים של עמי אירופה לשחרור, ובעיקר לאחר שאיטליה זכתה לעצמאות (בשנת 1860), חלה תפנית גדולה בעמדותיו : הוא שב ליהדותו והחל להאמין שיש להיאבק על תחייתה של האומה היהודית.

ספרים וחיבורים : "רומי וירושלים"- בספרו זה פורס הס תורה ציונית שלמה : הוא מתנגד להתבוללות, וקורא ליישוב יהודים בארץ ישראל ולהחזרת המוני יהודים לחיי עבודה. אידיאל החזרת היהודים לארצם הוא בעיניו אידיאל עולמי, ולא רק יהודי .

אידיאולוגיה : סוציאליסט אשר ראה בחזרת עם ישראל לארצו הזדמנות ליישם את ערכי הסוציאליזם שלטענתו נובעים מתורת ישראל, לדבריו צריך להחזיר את עם ישראל לגדלותו כדי שתקום שוב מדינה יהודית שתהיה לה השפעה חיובית על העולם כולו.

תוכניות מעשיות : רכישת טריטוריה מתורכיה.

פעולות : פנה לחברת כ"ח בבקשה שתעזור להתיישבות היהודית בארץ ישראל.

זרם בציונות : ציונות חילונית סוציאליסטית.

"לעולם איני יכול לכבוש את התרגשותי בזוכרי את המחזות שראיתי בעודני ילד בבית זקני החסיד בבון, בימי האבל על חורבן ירושלים. בתשעת הימים הראשונים של חודש אב גברה האבלות... בבוא יתשעת הימים' הפסיק (סבי) ממשנתו (מלימוד התורה). אז היה קורא עם נכדיו, שהיה מושיבם ערים עד חצות הלילה, את אגדות החורבן והגלות. והיו עיניו זולגות דמעות ויורדות על זקנו הלבן כשלג; אף אנחנו, הילדים, לא יכולנו להתאפק אותה שעה והיינו גועים בבכיה". (מתוך : רומי וירושלים, 1862, עמ' 40-41).

נושאים בהם עסקו מבשרי הציונות:

כל מבשרי הציונות עסקו ברעיון של שיבת היהודים לארץ ישראל, התפתחות הרעיונות הלאומיים באירופה השפיעה על תפיסת עולמם. הם הביעו את הרעיונות ותפיסת העולם שלהם באמצעות ספרים ומאמרים שפורסמו ברחבי אירופה וכן החלו בפעולות מעשיות על מנת ליישם ולהוציא לפועל את אמונותיהם, הם עודדו יהודים לעלות לארץ ישראל והרב אלקלעי אף עלה בעצמו לארץ.

רעיון הפרודוקטיביות (היצרנות) של יהודי העולם: מבשרי הציונות שאפו לשנות את המצב הקיים שבו רוב היהודים בגולה לא היו בעלי מלאכה ולא עסקו בחקלאות ומקצועות פרודוקטיביים. הם חשבו שהשיבה של היהודים לארץ ישראל תחייב אותם לעסוק גם במלאכת כפיים ובייחוד בחקלאות ובכך יחזרו למציאות כלכלית נורמלית.

גאולה טבעית ולא רק ניסית: מבשרי הציונות יצאו כנגד התפיסה הדתית המקובלת בתקופתם שלפיה העם היהודי צרי לחכות עד בוא המשיח על מנת לעלות לא"י, ולכן יש לשבת ולהמתין לבואה של הגאולה הניסית מבשרי הציונות טענו כי יש לפעול להקמת מדינה יהודית, והגאולה לא תהיה ניסית בלבד אלא **תתחיל בדרך הטבע** וכי רק באמצעות פעולה שלנו, שהיא הגאולה הטבעית, תבוא הגאולה השלמה..

גאולה הדרגתית: התפיסה המקובלת הייתה של גאולה מיידית ניסית בעוד מבשרי הציונות, הרבנים קלישר ואלקלעי דברו על **גאולה הדרגתית** בשלבים הגאולה השלמה לא נגלית בבת אחת אלא מופיעה בהדרגתיות והחזרה הטבעית של עמ"י לא"י הינה אחת משלבים בדרך לגאולה השלמה

חרף הרעיונות והפעולות של מבשרי הציונות, הם נכשלו למעשה ביישום תכניותיהם.

הגורמים לכישלון מבשרי הציונות:

עדיין הייתה אמונה ותקווה באמנציפציה.

מבשרי הציונות **פעלו כיחידים**, ללא כוח פוליטי וכלכלי שיצליח לסחוף את ההמונים לעלות ארצה.

השלטון העות'מאני הערים קשיים על רכישת אדמות בארץ ישראל.

הישגי מבשרי הציונות:

הם היו הראשונים שעסקו בשאיפה להקים מדינה יהודית בארץ ישראל ע"י גיוס העם היהודי לעלייה והתיישבות.. הם חידשו את הרעיון של זירוז הגאולה. הם היו בסיס לתנועה הציונית שנולדה בעקבות התעוררות האנטישמיות המודרנית וכישלון האמנציפציה.

לא נכון יהיה לומר שמבשרי הציונות נכשלו לגמרי שכן פחות ממאה שנים לאחר פעילותם התממשו התוכניות שלהם וקמה מדינת ישראל והם היו הבסיס למימוש ערכי הציונות.